

רוץ, ג'ון, רוץ!

שגורה בפייהם של מורים רבים האמרה כי החינוך הגופני הוא כלי לחשיפה. יש בו, כך אומרים, היכולת לחשוף את ההיררכיה החברתית בכיתה ובכך לאפשר למורה ולמחנך להשפיע על המרקם החברתי ולסייע לאלה הזקוקים לעזרתו. נחיצותו של שיעור החינוך הגופני (חנ"ג) ברורה מאליה לאנשי החינוך, והוא מסייע רבות, כאמור, להתנהלות ותפקודו של המורה. אך מה לגבי התלמידים? כיצד הם יכולים להפיק תועלת מאופיו המיוחד של השיעור? מה יכולים התלמידים עצמם ללמוד על אופיים ותפקודם המתגלה להם באורח מיוחד בזמן פעילות גופנית?

על מנת לענות על אלה, ישנו קודם צורך לנסות ולהבין מה היא אותה היחשפות ומה בכלל נחשף, מה הוא אותו מאפיין אמורפי שמבדיל את שיעורי החנ"ג משאר המקצועות הנלמדים בבית הספר.

במרוצת שנות חייו, מתחנך האדם הנורמטיבי על ידי גורמים שונים ובאמצעות מסגרות שונות שתוחמות את גבולות זהותו. הנ"ל עושים זאת על ידי שימוש בהנחלת נורמות וערכים מסוימים, שאותם האדם חווה דרך תחושותיו שלו וכך מייצר להם פרשנות אישית, דבר שיוביל בסופו של דבר ליצירת זהות משלו. בעיניי, אותם נורמות וערכים הם בין השאר סוג של "אינדקס" או "מקראות", הם מאפשרים לנו לנתב את אופיינו, רגשותינו ואת האישיות שלנו "בחוקים" של הסביבה העוטפת אותנו. אפשר להגדיר אותם אם תרצו, ככלים שכלתניים המשמשים לוויסות תחושות רגשיות, או אולי כאמצעים פרקטיים לביטוי עצמי. אלא, שאצל רבים מאוד מאתנו, בשלב מסוים ודי מוקדם בחיים, מטשטש לו ההבדל בין הכלים החיצוניים שניתנו לנו לבין התחושות הסובייקטיביות שלנו. במילים אחרות, אנחנו נזהרים שלא לחרוג מאותם "חוקים" שהוצבו לנו, אנחנו מוותרים ללא מודע על התחושות האישיות שלנו שהן לעיתים מנוגדות לאותם "חוקים".

על מנת לבאר את העניין הביא בפניכם חלק מסיפור עמים קצר בשם ג'ון החסון:

'לפני שנים רבות, היה היה מלך. בממלכתו הרחוקה של המלך השתרע יער רחב ידיים ובו שכנה מפלצת מסתורית שהכל פחדו ממנה.

יום אחד נכנסו ליער צייד מוזר וכלבו. לא חלף זמן רב עד שהכלב החל לחוש באוויר את חדות הצייד ויצא למרדף. בטרם הספיק לרוץ יותר משלושה צעדים, נעצר על סף בריכה עמוקה, ולא יכול היה להמשיך בדרכו. מתוך המים הופיעה זרועה חשופה, תפסה אותו ומשכה אותו מטה. כשראה זאת הצייד, חזר לטירה, לקח עמו שלושה אנשים הנושאים בידיהם דליים ושב איתם ליער. הם שאבו את מי הבריכה וכשהגיעו לקרקעיתיה ראו גבר פראי שוכב, וגופו היה מכוסה שיער חום כצבעו של ברזל חלוד... הגברים קשרו אותו בחבלים והובילו אותו לטירה.

בטירה השתררה תדהמה רבה ממראהו של הגבר הפראי, והוא נקרא בפי כל "ג'ון החסון". המלך כלא אותו בכלוב ברזל שהועמד בחצר הטירה ואת המפתח הפקיד בידי המלכה. מאותו הרגע שנעשה הדבר יכלו האנשים להיכנס שוב ליער בבטחה...

למלך ולמלכה היה בן. וכשמלאו לו שמונה שנים שיחק יום אחד בחצר הטירה. לפתע, התגלגל כדור המוזהב ונפל לתוך הכלוב. הנער רץ לעבר הכלוב ואמר "תן לי את הכדור המוזהב שלי!". "לא אתן עד

שתפתח למעני את הדלת" ענה לו ג'ון החסון. "הו לא", אמר הנער "אינני יכול לעשות זאת...". למחרת ולמחרתיים חזר הנער אל הכלוב וביקש מג'ון החסון את הכדור, וזה מנגד ענה לו את התשובה...!

בספרו של העיתונאי רוברט בליי, "גון החסון – מסע לעולמו של הגבר בעקבות הגבר הפראי", מדמה בליי את ג'ון החסון ל"רוח החייתית", האינסטינקטיבית, של כל אחד מאתנו. הוא טוען כי הכלים השכלתניים שאותם הגדרתי קודם, דחקו את הדמות הפראית הזו שבנו כ"כ עמוק למחשכי ליבנו עד כדי כך שאנו מפחדים להכיר בה כחלק מאתנו במקרה הרע, או לא מודעים בכלל לקיומה במקרה הגרוע. הדמות הזו, היא מצבור תחושותינו האינסטינקטיביות, במידת מה אפילו הפרימיטיביות, שמורשות בנו מאז ומתמיד. תכונות אלה לא תמיד חיוביות או פרודוקטיביות לחיינו, אך הימצאותן היא אקסיומה והתעלמות לא תחסל את קיומן. עם זאת, עם השנים שיחלפו תפחת יכולת השליטה שלנו בהן: תכונות חיוביות יהפכו ללא רלוונטיות ואותנו לחסרים בהם ותכונות ויצרים שלילים יהפכו לחסרי רסן ואותנו, בסיטואציות מסוימות, למסוכנים יותר!

אם נבחן את יחסי הכוחות לעומק, נבין שבחיינו נוצרת מערכת יחסים בעלת אופי של יחס הפוך בין השכלתנות ותכתיבי החברה ("החוקים") לבין אותה רוח פנימית ומדוכאת. ככל שעוברים הימים והיאחזותנו בשכל ובידע הנרכש גדלה, הצורך באינסטינקטים הפראיים יורד או אפילו נמחק לגמרי, בעיקר כשמדובר במקרים בהם יש התנגשות בין שני העולמות הללו. המסקנה המתבקשת מכך, היא שהשכל הקר והחשיבה הסטנדרטית שמרגילים אותנו אליה, היא החסם העיקרי של החלק הכל כך משמעותי בתוכנו. משמע, בשביל שנוכל להתחבר לחלק הזה עלינו להתנתק מן החשיבה הסטנדרטית והמושכלת! ובאילו מצבים בחיים אנחנו נדרשים למעט חשיבה מושכלת והרבה יותר חשיבה אינסטינקטיבית? באילו רגעים אנחנו נדרשים לפעול בשברירי שנייה? היכן מתפרצים רגשות כמו כעס, שמחה ועצב באופן בלתי מרוסן? התשובה זועקת מאליה – החינוך הגופני והספורט בכלל הם פורמט כמעט אקסקלוסיבי ליצירת התרחשות כזו בקרבנו, או במילים אחרות, לנו המתעדים להיות מורים לחנ"ג ולא לה שכתב כאלה, הכלים הבלעדיים בקרב אנשי החינוך להביא את התלמידים למפגש עם הרוח החיה שבתוכם.

על פניו אם כן, הדבר פשוט מאוד. התלמידים נפגשים בפנימיותם בעל כורחם כשהם מבצעים פעילות גופנית בשיעורי החנ"ג ולנו בתור המורים, כך נראה, נסתיימה המלאכה... האמנם? על מנת לבחון את הסוגיה נחזור לסיפורנו: בן-המלכים, שלא בכדי מיידעים אותנו על גילו הצעיר, הוא למעשה דמותו של כל אחד מאתנו. משלב מוקדם בחיינו אנחנו נאלצים להתעמת עם הרוח הזו בשעה שהיא נכלאת ב"כלובים" או "בבריכות עמוקות" ביער. ברוב המקרים, לא נעז לתת לה לצאת החוצה.

'...ביום השלישי, כשיצא המלך למסע הציד, חזר הנער ואמר: "גם לו הייתי רוצה לפתוח לך את הדלת לא הייתי יכול, כי המפתח אינו ברשותי". אמר הגבר הפראי: "המפתח מונח מתחת לכרית השינה של אמך, אתה יכול לשלוף אותו משם". הנער, שהשתוקק לקבל בחזרה את כדורו, השליך את חששותיו לכל הרחות, נכנס לטירה והשיג את המפתח. דלת הכלוב לא הייתה קלה לפתיחה והנער צבט את אצבעו. כשנפתחה הדלת, יצא הגבר הפראי דרכה, השיב לנער את הכדור המוזהב ומיהר להתרחק.

לפתע נתקף הנער פחד רב. הוא צעק וקרא בקול: "ג'ון החסון, אם תברח הם יכו אותי" הגבר הפראי הסתובב, הניף את הנער והושיב אותו על כתפיו, ופסע בצעדים זריזים אל תוך היער..."

כשם שחשש הנער לפתוח את הכלוב, כך חושש האדם ממפגש עם פנימיותו הפראית, כך הוא מוותר על הכרת הרוח החייתית, שהיא חלק בלתי נפרד ממנו, משום שלפעמים היא פועלת בניגוד מוחלט לכל מה שאמרנו לנו לעשות ולאיך שלמדו אותנו להתנהג. בזמן פעילות ספורטיבית, המפגש מתקיים בין אם נרצה בכך או לא... אך מרגע שבו הוא קורה, או אם תרצו מהרגע בו נפתח לו הכלוב, מתקיים הרגע המכונן באמת. קל מאוד לסיים אימון או שיעור חנ"ג, ולשכוח מהר את הכעס שהתפרץ מתוכנו, או להגיע למסקנה שהשמחה הכל כך גלויה ועצומה שחדרה אותנו, ולא מאפיינת את אופיינו היומיומי, היא בחזקת יוצא מן הכלל שאיננו מעיד על הכלל. ההדחקה של המפגש הטעון הזה, היא כמעט מתבקשת... וכאן מגיע תורנו. עלינו, בתור מורים ומחנכים לספורט, מונחת האחריות ליידע את התלמידים שהמראה הזו שנקראת פעילות גופנית, היא לא חיזיון שווא. עלינו ללמד אותם לחבק לקרבם את אותם שברירי אופי נשכחים, ללמד אותם להוקיר את החייתיות והחיות המתפרצת מליבם גם בהתנהלותם מחוץ לאימון ולשיעור. זו חובתנו בתור מי שאמורים לחנך אותם להיות אנשים טובים יותר. ואנשים טובים יותר, אנשים אמתיים יותר, הם כאלה שמודעים לעצמם ויודעים מי הם באמת.

' כשהגבר הפראי שב ליער החשוק, הוא הוריד את הנער מכתפיו, העמיד אותו על הקרקע ואמר: "אם תעשה כל מה שאומר לך, לא יחסר לך דבר. יש לי שפע של זהב ואוצרות – יותר מאשר לכל אדם אחר בעולם"